

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 454/2011-55

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 13. decembra 2011 v senáte zloženom z predsedu Ľubomíra Dobříka a zo sudcov Jána Auxta a Rudolfa Tkáčika vo veci sťažnosti Z. H. a maloletej S. L. G. (zastúpenej matkou Z. H.), obe bytom M., právne zastúpených advokátkou JUDr. A. C., Advokátska kancelária, B., pre namietané porušenie základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, základného práva na rovnosť účastníkov súdneho konania podľa čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, základného práva na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a základného práva vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, práva na zohľadnenie záujmu dieťaťa pri činnosti súdu podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, práva na ochranu a starostlivosť nevyhnutnú pre blaho dieťaťa podľa čl. 3 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa a práva dieťaťa formulovať vlastné názory a byť vypočutý v súdnom konaní podľa čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 takto

rozhodol:

1. Základné právo Z. H. na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, základné právo na rovnosť účastníkov súdneho konania podľa čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, základné právo na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a základné právo vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 porušené nebolo.

2. Základné právo maloletej S. L. G. na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, základné právo na rovnosť účastníkov súdneho konania podľa čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, základné právo na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a základné právo vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, právo na zohľadnenie záujmu dieťaťa pri činnosti súdu podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, právo na ochranu a starostlivosť nevyhnutnú pre blaho dieťaťa podľa čl. 3 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa a právo dieťaťa formulovať vlastné názory a byť vypočutý v súdnom konaní podľa čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 porušené bolo.

3. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 zrušuje a vec vracia Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky na ďalšie konanie.

4. Najvyšší súd Slovenskej republiky je povinný uhradiť trovy právneho zastúpenia maloletej S. L. G. v sume 261,82 € (slovom dvestošesťdesiatjeden eur a osemdesiatdva centov) na účet jej advokátky JUDr. A. C., Advokátska kancelária, B., do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto rozhodnutia.

Odôvodnenie:

I.

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) uznesením č. k. III. ÚS 454/2011-39 z 18. októbra 2011 prijal na ďalšie konanie sťažnosť Z. H. a maloletej S. L. G. (zastúpenej matkou Z. H.), obe bytom M. (ďalej aj „sťažovateľky“, „sťažovateľka v 1. rade“ a „sťažovateľka v 2. rade“), pre namietané porušenie základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), základného práva na rovnosť účastníkov súdneho konania podľa čl. 47 ods. 3 ústavy, základného práva na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a základného práva vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), práva na zohľadnenie záujmu dieťaťa pri

činnosti súdu podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, práva na ochranu a starostlivosť nevyhnutnú pre blaho dieťaťa podľa čl. 3 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa a práva dieťaťa formulovať vlastné názory a byť vypočutý v súdnom konaní podľa čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011.

Sťažovateľky v sťažnosti uviedli:

«... Okresný súd Bratislava I prejednával návrh otca J. J. L. G., nar. ..., bytom M., Š., štátny občan Š. („otec“) smerujúceho proti sťažovateľke v 1. rade („sťažovateľka“) na nariadenie návratu maloletej sťažovateľke v 2. rade („maloletá“) do krajiny obvyklého pobytu v konaní vedenom na Okresnom súde Bratislava I pod sp. zn. 1 P/242/2010.

V predmetnom konaní, ktoré sa začalo na návrh otca, ktorý bol doručený Okresnému súdu Bratislava I dňa 21. 10. 2010. Išlo o obsiahly návrh, ktorý následne otec dopĺňal tak, že doplnený návrh spolu s prílohami (listinnými dôkazmi) predstavoval takmer 100 strán. Sťažovateľke bol dňa 09. 11. 2010 doručený návrh na začatie konania. Sťažovateľke však neboli doručené žiadne prílohy, ktoré tento návrh tvorili.

Spolu s návrhom (bez príloh) bolo sťažovateľke doručené aj predvolanie na pojednávanie v predmetnej veci, ktoré sa malo uskutočniť len dva dni po prevzatí nekompletného návrhu, teda dňa 11. 11. 2010. Následne sťažovateľka s vecou oboznámila zvolenú právnu zástupkyňu, ktorá dňa 09. 11. 2010 ospravedlnila neúčast' na pojednávaní svoju, ako aj neúčast' samotnej sťažovateľky, nakoľko jej nebol doručený kompletný návrh na začatie konania v zmysle ustanovenia § 114 ods. 2 OSP, rovnako ako sťažovateľke a ani jej právnej zástupkyňi nebola umožnená dostatočná príprava na pojednávanie v zmysle ustanovenia § 115 ods. 2 OSP.

Sťažovateľka sa tak na základe postupu súdu ocitla v situácii, kedy sa mala len v priebehu necelých dvoch dní riadne pripraviť na pojednávanie, na ktorom sa rozhodovalo o tak závažnej otázke, akou je nariadenie návratu len (vtedy) jeden a pol ročného dieťaťa. Uvedené sa udialo v kontraste s prípravou otca na vedenie konania, ktoré nie je ani len minimálne porovnateľné s prípravou sťažovateľky, a to bez jej zavinenia, na základe nezákonného postupu súdu...

Pojednávanie v predmetnej veci sa dňa 11. 11. 2010 konalo a to bez prítomnosti sťažovateľky, ako aj bez prítomnosti jej právneho zástupcu a boli vykonané dôkazy navrhnuté otcom v návrhu na začatie konania. Na pojednávaní sa pri tom nezúčastnil ani kolízny opatrovník maloletej. Po odročení termínu pojednávania a uskutočnení ďalšieho pojednávania dňa 18. 11. 2010 v tento deň Okresný súd vydal rozhodnutie (uznesenie sp. zn. 1 P/242/2010-224), ktorým nariadil návrat maloletej do krajiny obvyklého pobytu (pričom za krajinu obvyklého pobytu maloletej súd ustálil Š.).

Proti uvedenému rozhodnutiu sťažovateľka podala odvolanie, ktoré odôvodnila ako vyššie opísanými procesnými vadami konania, tak aj z hľadiska nesprávnosti postupu súdu a jeho rozhodnutia vo veci samej. Krajský súd v Bratislave o odvolaní

rozhodol uznesením zo dňa 25. 01. 2011 (sp. zn. 11 CoP/10/2011-263, ktorým napadnuté rozhodnutie súdu prvého stupňa potvrdil).

Proti obom uvedeným rozhodnutiam podala sťažovateľka dovolanie na Najvyšší súd Slovenskej republiky. V podanom dovolaní sa sťažovateľka opätovne domáhala zrušenia rozhodnutia ako odvolacieho súdu, tak aj súdu prvého stupňa a to opätovne z procesných dôvodov, ako aj z vecných dôvodov...

Dovolanie bolo odôvodnené jednak porušením práv sťažovateľky, ktorá má za to, že postupom prvostupňového súdu jej bola odňatá možnosť konať pred súdom, nakoľko nemohla vykonávať všetky svoje procesné práva a povinnosti uložené zákonom a garantované aj Ústavou Slovenskej republiky. Ďalej sťažovateľka v podanom dovolaní namietala porušenie práv samotnej maloletej, ktorej ako dieťaťu priznáva Dohovor o právach dieťaťa (publikovaný v zbierke zákonov pod č. 104/1991), keďže sťažovateľka má zato, že súd v konaní nepostupoval v najlepšom záujme maloletej. Taktiež sťažovateľka namietala aj odňatie možnosti konať pred súdom, nakoľko ani maloletá v konaní nebola nielenže vypočutá, ale sa na konaní ani len nezúčastnila (vzhľadom na vek maloletej sa tak malo stať prostredníctvom súdom ustanoveného opatrovníka).

Najvyšší súd Slovenskej republiky podané dovolanie sťažovateľky odmietol uznesením zo dňa 22. 03. 2011 - sp. zn. 4 Cdo/33/2011. V odôvodnení Najvyšší súd Slovenskej republiky skonštatoval pochybenie prvostupňového súdu, keď sťažovateľke nebola poskytnutá dostatočná lehota na prípravu pojednávania, po čom nasledovalo uskutočnenie pojednávania bez jej prítomnosti, avšak uviedol, že prvostupňový súd tento nedostatok neskôr odstránil, keď na ďalšom pojednávaní (na ktorom bolo vyhlásené rozhodnutie vo veci samej) mala sťažovateľka možnosť sa k veci vyjadriť.

Rovnako tak dovolací súd, tak ako to vyplýva z odôvodnenia napadnutého rozhodnutia, porušil práva na prístup k súdu samotnej maloletej, nakoľko na pojednávanie súdom ustanovený kolízny opatrovník bol predvolaný, avšak sa bez ospravedlnenia nedostavil...»

Sťažovateľky sú toho názoru, že uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 bolo porušené základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, základné právo na rovnosť účastníkov súdneho konania podľa čl. 47 ods. 3 ústavy, základné právo na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a základné právo vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, právo na zohľadnenie záujmu dieťaťa pri činnosti súdu podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, právo na ochranu a starostlivosť nevyhnutnú pre blaho dieťaťa podľa čl. 3 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa, právo dieťaťa formulovať vlastné názory a byť vypočutý v súdnom konaní podľa čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa. Porušenie označených práv vidia v tom, že najvyšší súd odmietol dovolanie sťažovateľiek proti uzneseniu Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) sp. zn. 11 CoP/10/2011 z 25. januára 2011.

V doplnení sťažnosti doručenom ústavnému súdu 27. júna 2011 sťažovateľky

navrhli, aby ústavný súd vydal tento nález:

„Najvyšší súd Slovenskej republiky porušil právo na súdnu ochranu a právo na spravodlivý súdny proces garantované ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky v článku 46 ods. 1 - právo na prístup k súdu, v článku 47 ods. 3 - rovnosť účastníkov v konaní pred súdom a v článku 48 ods. 2 - právo na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a právo účastníka konania sa vyjadriť ku všetkým vykonaným dôkazom, ako aj právo na spravodlivé prejednanie veci garantované v článku 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd sťažovateľky v 1. rade.

Najvyšší súd Slovenskej republiky porušil právo na súdnu ochranu a právo na spravodlivý súdny proces garantovaných v článku 46 ods. 1 - právo na prístup k súdu, v článku 47 ods. 3 - rovnosť účastníkov v konaní pred súdom a v článku 48 ods. 2 - právo na prerokovanie veci v prítomnosti účastníka konania a právo účastníka konania sa vyjadriť ku všetkým vykonaným dôkazom, ako aj právo na spravodlivé prejednanie veci garantované v článku 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a proti porušeniu práv dieťaťa garantovaných v ustanoveniach Dohovoru o právach dieťaťa v článku 3 ods. 1 - právo dieťaťa na prvoradá zohľadnenie jeho záujmu pri činnosti súdu, v článku 3 ods. 2 - právo dieťaťa na zabezpečenie ochrany a starostlivosti nevyhnutnej pre jeho blaho a s ohľadom na práva a povinnosti jeho rodičov a v článku 12 ods. 1 a 2 - právo dieťaťa formulovať vlastné názory a právo na jeho vypočutie v súdnom konaní sťažovateľky v 2. rade.

Ústavný súd zrušuje uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. 03. 2011 - sp. zn. 4 Cdo/33/2011 a vec vracia Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky na ďalšie konanie.“

V podaní z 28. októbra 2011 sťažovateľky požiadali ústavný súd o úhradu trov právneho zastúpenia v sume 658,75 €.

Na základe výzvy ústavného súdu sa k veci listom č. k. KP 4/2010-66 z 31. augusta 2011 vyjadril predseda najvyššieho súdu, v ktorom uviedol:

«Sťažovateľky vo svojej ústavnej sťažnosti uvádzajú, že súd prvého stupňa sa dopustil závažného a hrubého pochybenia a porušenia ustanovení Občianskeho súdneho poriadku, keď len dva dni po prevzatí kompletného návrhu na začatie konania (materiál obsahoval takmer 100 strán), teda 11. novembra 2010 sa uskutočnilo pojednávanie vo veci nariadenia návratu maloletej do krajiny obvyklého pobytu. Toto pojednávanie sa uskutočnilo v neprítomnosti sťažovateľky, napriek tomu, že požiadala o odročenie pojednávania. Matka namietala, že na tomto pojednávaní bol vypočutý otec, ktorý mal tak možnosť na tomto pojednávaní predniesť všetky argumenty vo svoj prospech bez „narušenia“ ich celistvosti otázkami, vyjadreniami, reakciami sťažovateľky, kým jej toto umožnené nebolo. Túto námietku uviedla sťažovateľka aj v dovolaní proti rozsudku Krajského súdu v Bratislave z 25. januára 2011, sp. zn. 11 CoP 10/2011, pričom prípustnosť dovolania založila na tvrdení, že sa jej odňala možnosť konať pred súdom [§ 237 písm. f) O. s. p.]»

Najvyšší súd sa s touto námietkou vysporiadal v dovolacom konaní, keď uviedol, že pokiaľ súd prvého stupňa neakceptoval ospravedlnenie neúčasti matky a jej splnomocnenej zástupkyne na pojednávaní 11. novembra 2010 a napriek ich žiadosti o odročenie tohto pojednávania z dôvodu nedodržania lehoty na jeho prípravu postupoval podľa § 101 ods. 2 O. s. p., jeho postup nebol správny a v danom štádiu konania odňal matke maloletej možnosť konať pred súdom. Pre posúdenie otázky existencie procesnej podmienky prípustnosti dovolania podľa § 237 písm. f) O. s. p. z vyššie uvedeného dôvodu je však rozhodujúce, že napriek meritórnemu konaniu súd prvého stupňa pojednávanie 11. novembra 2010 odročil na 18. novembra 2010, na ktoré pojednávanie boli matka a jej splnomocnená zástupkyňa riadne predvolané, na tomto pojednávaní aj boli prítomné, rovnako ako otec a jeho splnomocnený zástupca, splnomocnená zástupkyňa matky založila do spisu rozsiahle písomné vyjadrenie k návrhu aj s prílohami, matka bola vypočutá a mala možnosť vyjadriť sa k výpovedi otca a klásť mu otázky. Na základe toho konštatoval, že už súd prvého stupňa takto napravil svoje predchádzajúce procesné pochybenie. Navyiac, následne matka mala možnosť uplatniť svoj vplyv na výsledok konania tým, že proti riadne doručenému rozhodnutiu súdu prvého stupňa podala odvolanie, pričom v rámci odvolacieho konania sa so všetkými námietkami matky odvolací súd vysporiadal. Preto v tomto smere dovolateľkou namietaným postupom súdov nebola matke odňatá možnosť konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f) O. s. p. Ani matkou namietané nevykonanie ňou navrhovaných dôkazov nie je postup, ktorým súd odňal matke možnosť konať pred súdom. V tejto súvislosti správne konštatoval už odvolací súd, že je vecou rozhodnutia súdu, ktoré z účastníkmi označených dôkazov vykoná (§ 120 ods. 1 O. s. p.)...

Sťažovatelia vo svojej ústavnej sťažnosti tiež vytykajú najvyššiemu súdu, že bolo zasiahnuté do práv maloletej, keď jej vyjadrenie nebolo zabezpečené prostredníctvom opatrovníka, keďže súd prvého stupňa ani na jednom z pojednávaní ho nevy počul.

Najvyšší súd sa aj s touto námietkou v dovolacom konaní vysporiadal, keď uviedol, že kolízny opatrovník maloletej sa napriek riadne vykázanému doručeniu predvolania ani na jedno z pojednávaní nedostavil, pričom ani raz svoju neúčasť neospravedlnil a ani nežiadal odročenie pojednávania z dôležitého dôvodu. Súdu prvého stupňa preto nebránilo postupovať v konaní aj bez účasti kolízneho opatrovníka v zmysle § 101 ods. 2 O. s. p. Inak, podľa názoru dovolacieho súdu, o laxnom prístupe kolízneho opatrovníka k veci svedčí i fakt, že sa nevyjadril ani k podanému odvolaniu a dovolaniu.

Vo všeobecnosti možno povedať, že ústavná sťažnosť podaná sťažovateľmi obsahuje rovnaké, resp. podobné námietky aké obsahovalo ich dovolanie proti rozsudku odvolacieho súdu. Najvyšší súd sa s týmito námietkami vysporiadal v dovolacom konaní a svoje rozhodnutie riadne odôvodnil. Rozhodnutie najvyššieho súdu z 22. marca 2011 sp. zn. 4 Cdo 33/2011 nie je teda možné považovať za svojvoľné alebo zjavne neodôvodnené, resp. za také, ktoré by popieralo zmysel práva na spravodlivé súdne konanie a súdnu ochranu.»

Predseda najvyššieho súdu v uvedenom vyjadrení a právna zástupkyňa

sťažovateľiek v podaní z 28. októbra 2011 uviedli, že netrávajú na verejnom ústnom pojednávaní.

Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

II.

Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 47 ods. 3 ústavy všetci účastníci sú si v konaní... rovní.

Podľa čl. 48 ods. 2 ústavy každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietáhov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.

Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch...

Podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa a záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

Podľa čl. 3 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnou stranou dohovoru, sa zaväzujú zabezpečiť dieťaťu takú ochranu a starostlivosť, aká je nevyhnutná pre jeho blaho, pričom berú ohľad na práva a povinnosti jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo iných jednotlivcov právne za neho zodpovedných, a

robia pre to všetky potrebné zákonodarné a správne opatrenia.

Podľa čl. 12 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnou stranou dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni.

Podľa čl. 12 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa za tým účelom sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho týka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

K námietke porušenia základných práv sťažovateľky v 1. rade podľa čl. 46 ods. 1, čl. 47 ods. 3 a čl. 48 ods. 2 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011

Sťažovateľka v 1. rade spája porušenie označených práv s odňatím možnosti konať pred súdom [dovolací dôvod podľa § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“)], čo odôvodňuje tým, že konanie je postihnuté inou vadou, ktorá mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci [§ 241 ods. 2 písm. c) OSP]. Námietky sťažovateľky v 1. rade obsiahnuté v posudzovanej sťažnosti sú v podstate totožné s tými, ktoré boli obsahom jej dovolania (a aj odvolania). Okresnému súdu vytýka, že jej spolu s návrhom na začatie konania nedoručil prílohy návrhu a že pojednávanie nariadené na 11. november 2010 vykonal v jej neprítomnosti, hoci požiadala o jeho odročenie z dôvodu, že nemala dostatok času na prípravu, keďže predvolanie jej bolo doručené dva dni pred dňom, keď sa pojednávanie malo konať. Ďalej namietala, že sa nemohla vyjadriť k vykonávaným dôkazom.

V tejto súvislosti najvyšší súd v odôvodnení napadnutého rozhodnutia okrem iného uviedol:

„K uvedenému tvrdeniu matky maloletej..., o ktoré opiera prípustnosť dovolania podľa § 237 písm. f) O. s. p. treba uviesť, že je neopodstatnené. Totiž, podmienka prípustnosti dovolania podľa § 237 písm. f) O. s. p. nie je splnená v prípade, ak sa účastníkovi odňala možnosť konať pred súdom len pre časť konania do takej miery, že účastník následne mohol uplatniť svoj vplyv na výsledok konania napríklad tým, že mohol podať proti rozsudku (rozhodnutiu), ktorý mu bol riadne doručený, odvolanie (R 39/1993).

V preskúmvanej veci je z obsahu spisu zrejmé, že matke maloletej bol síce súdom prvého stupňa doručený návrh na začatie konania, avšak bez príloh. Následne však, a to dňa 10. novembra 2010 (t. j. už pred prvým pojednávaním) splnomocnená zástupkyňa matky už mala k dispozícii aj všetky prílohy pripojené otcem k návrhu.

... pokiaľ súd prvého stupňa neakceptoval ospravedlnenie neúčasti matky a jej splnomocnenej zástupkyne na pojednávaní dňa 11. novembra 2010 a napriek ich žiadosti o odročenie tohto pojednávania z dôvodu nedodržania lehoty na jeho prípravu postupoval podľa § 101 ods. 2 O. s. p., jeho postup nebol správny a v danom štádiu konania odňal matke maloletej možnosť konať pred súdom. Pre posúdenie otázky existencie procesnej podmienky prípustnosti dovolania podľa § 237 písm. f) O. s. p. z vyššie uvedeného dôvodu je však rozhodujúce, že napriek meritórnemu konaniu súd prvého stupňa pojednávanie 11. novembra 2010 odročil na deň 18. novembra 2010, na ktoré pojednávanie boli matka a jej splnomocnená zástupkyňa riadne predvolané, na tomto pojednávaní aj boli prítomné, rovnako ako otec a jeho splnomocnený zástupca, splnomocnená zástupkyňa matky založila do spisu rozsiahle písomné vyjadrenie k návrhu aj s prílohami, matka bola vypočutá a mala možnosť vyjadriť sa k výpovedi otca a klásť mu otázky. Za tejto situácie možno teda konštatovať, že už súd prvého stupňa takto napravil svoje predchádzajúce procesné pochybenie. Navyiac, následne matka mala možnosť uplatniť svoj vplyv na výsledok konania tým, že proti riadne doručenému rozhodnutiu súdu prvého stupňa podala odvolanie, pričom v rámci odvolacieho konania sa so všetkými námietkami matky odvolací súd vysporiadal. Preto v tomto smere dovolateľkou namietaným postupom súdov nebola matke odňatá možnosť konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f) O. s. p. Ani matkou namietané nevykonanie ňou navrhovaných dôkazov nie je postup, ktorým súd odňal matke možnosť konať pred súdom. V tejto súvislosti správne konštatoval už odvolací súd, že je vecou rozhodnutia súdu, ktoré z účastníkmi označených dôkazov vykoná (§ 120 ods. 1 O. s. p.).“

Pokiaľ ide o základné práva a slobody, ústava rozdeľuje ochranu ústavnosti medzi všeobecné súdy a ústavný súd. Systém tejto ochrany je založený na princípe subsidiarity, ktorý určuje aj rozsah právomoci ústavného súdu pri poskytovaní ochrany základným právam a slobodám vo vzťahu k právomoci všeobecných súdov (čl. 142 ods. 1 ústavy), a to tak, že všeobecné súdy sú primárne zodpovedné za výklad a aplikáciu zákonov, ale aj za dodržiavanie základných práv a slobôd (čl. 144 ods. 1 a 2 a čl. 152 ods. 4 ústavy).

Ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmavať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu vo veci samej, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol alebo nebol náležité zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách (mutatis mutandis II. ÚS 1/95, II. ÚS 21/96, I. ÚS 4/00, I. ÚS 17/01).

Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať také rozhodnutie všeobecných súdov, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva alebo slobody.

Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť teda predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyvodené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (mutatis mutandis I. ÚS 37/95, II. ÚS 58/98, I. ÚS 5/00, I. ÚS 17/01). Ústavný súd v rámci svojej judikatúry taktiež vyslovil, že predpokladom pre záver o porušení základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je také porušenie, ktoré nie je napravitel'né alebo odstránitel'né činnosťou všeobecného súdu pred začatím konania alebo v konaní vo veci samej, resp. ktoré nemožno napraviť procesnými prostriedkami, ktoré sú obsiahnuté v Občianskom súdnom poriadku (obdobne I. ÚS 148/03, III. ÚS 355/05).

Tieto zásady týkajúce sa vzťahu ústavného súdu a všeobecných súdov pri ochrane ústavnosti, ktoré možno vyvodit' z doterajšej konštantnej judikatúry ústavného súdu, boli relevantné aj v danej veci.

Preskúmaním námietok sťažovateľky v 1. rade, ktoré v podstate smerovali k postupu okresného súdu v konaní vedenom pod sp. zn. 1 P 242/2010, ústavný súd dospel k záveru, že zo strany ústavného súdu nemožno skonštatovať porušenie označených práv sťažovateľky v 1. rade, a to práve z dôvodu, že ich porušenie už deklaroval najvyšší súd v napadnutom rozhodnutí, keď postup okresného súdu vyhodnotil ako nesprávny a zároveň uviedol, že ide o porušenie (procesné pochybenie), ktoré bolo okresným súdom napravené. Okrem toho sťažovateľka v 1. rade v sťažnosti konkrétne neuviedla to, akým iným spôsobom mala byť poskytnutá ochrana jej právam, porušenie ktorých namietala, ani to, prečo sa ochrany svojich práv vo vzťahu k ústavnému súdu nedomáhala už v čase, keď sa o zásahu do týchto práv dozvedela (november 2010), ale až podaním sťažnosti, ktorá bola ústavnému súdu doručená 1. júna 2011.

Ústavný súd preto konštatuje, že najvyšší súd poskytol ochranu právam sťažovateľky v 1. rade, porušenie ktorých namietala. Pokiaľ ide o samotné rozhodnutie najvyššieho súdu, ktorým odmietol dovolanie sťažovateľky v 1. rade, ním vyvodené závery nie sú zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedl'iteľné a neudržateľné. Z týchto dôvodov ústavný súd rozhodol, že základné práva sťažovateľky v 1. rade podľa čl. 46 ods. 1, čl. 47 ods. 3 a čl. 48 ods. 2 ústavy a právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 porušené neboli (bod 1 výroku nálezu).

K námietke porušenia základných práv sťažovateľky v 2. rade podľa čl. 46 ods. 1, čl. 47 ods. 3 a čl. 48 ods. 2 ústavy, práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a práv podľa čl. 3 ods. 1 a 2 a čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011

Ústavný súd vo svojej judikatúre opakovane zdôraznil, že nezávislosť rozhodovania všeobecných súdov sa má uskutočňovať v ústavnom a zákonom

procesnoprávnym a hmotnoprávnym rámci. Procesnoprávny rámec predstavujú predovšetkým princípy riadneho a spravodlivého procesu, ako vyplývajú z čl. 46 a nasl. ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru. Jedným z týchto princípov predstavujúcich súčasť práva na riadny proces (čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru) a vylučujúcich ľubovôľu pri rozhodovaní je aj povinnosť súdu presvedčivo a správne vyhodnotiť dôkazy a svoje rozhodnutia náležite odôvodniť [§ 132 a § 157 ods. 1 OSP, m. m. I. ÚS 243/07], pritom starostlivo prihliadnuť na všetko, čo vyšlo počas konania najavo vrátane toho, čo uviedli účastníci. Z odôvodnenia súdneho rozhodnutia (§ 157 ods. 2 OSP) musí vyplývať vzťah medzi skutkovými zisteniami a úvahami pri hodnotení dôkazov na jednej strane a právnymi závermi na strane druhej.

Všeobecný súd by mal vo svojej argumentácii obsiahnutej v odôvodnení svojho rozhodnutia dbať tiež na jeho celkovú presvedčivosť, teda, inými slovami, na to, aby premisy zvolené v rozhodnutí, rovnako ako závery, ku ktorým na základe týchto premís dospel, boli pre širšiu právnickú (ale aj laickú) verejnosť prijateľné, racionálne, ale v neposlednom rade aj spravodlivé a presvedčivé. Všeobecný súd musí súčasne vychádzať z toho, že práve tieto súdy majú poskytovať v občianskom súdnom konaní materiálnu ochranu zákonnosti tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov (§ 1 OSP; obdobne napr. IV. ÚS 1/02, II. ÚS 174/04, III. ÚS 117/07, III. ÚS 332/09).

Rozhodnutiu súdu vo veci samej musí predchádzať činnosť súdu zameraná na spoľahlivé zistenie skutkového stavu – dokazovanie zodpovedajúce garanciam spravodlivého súdneho konania v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru, najmä garanciam obsiahnutým v princípe rovnosti zbraní a práve na kontradiktórne konanie (I. ÚS 52/03). Ústavný súd formuloval požiadavku rovnosti zbraní tiež v tom zmysle, že žiadne ustanovenie Občianskeho súdneho poriadku nemožno vykladať a uplatňovať v konaní pred súdom tak, aby niektorý z účastníkov bol zvýhodnený na úkor druhého účastníka pri uplatňovaní práv alebo aby mal priaznivejšie postavenie pri prejednávaní a rozhodovaní veci (I. ÚS 59/00). Podstatu kontradiktórnosti tvorí súperenie strán, ktorého základným predpokladom je rovnosť účastníkov konania. Na základe zásady kontradiktórnosti by súdne rozhodnutie malo vychádzať predovšetkým z výsledkov konfrontácie strán v spore, z ktorých každá musí mať možnosť vyjadriť sa k požiadavkám a tvrdeniam druhej strany a právo na to, aby sa vypočuli jej argumenty. Požiadavky vyplývajúce z uvedenej zásady vymedzil Európsky súd pre ľudské práva v mnohých rozhodnutiach, napr.: „... *jedným z prvkov spravodlivého procesu v zmysle článku 6 ods. 1 je jeho kontradiktórny charakter: každá strana musí mať zásadne možnosť nielen predložiť dôkazy a argumenty, ktoré považuje za nutné pre úspech jej požiadaviek, ale zoznámiť sa s každým dokladom a pripomienkou predloženými súdu za účelom ovplyvniť jeho rozhodnutie a vyjadriť sa k nim*“ (Mantovanelli c. Francúzsko z 18. marca 1997).

Ústavný súd zároveň pripomína, že pri rozhodovaní o návrate dieťaťa do iného zmluvného štátu Dohovor č. 119/2001 Z. z. o občianskoprávných aspektoch

medzinárodných únosov detí musia súdy vychádzať zo starostlivo zisteného skutkového stavu; to znamená, že dôvody, ktoré by mohli eliminovať návrat dieťaťa do miesta bydliska v inom členskom štáte, musia byť zistené a objasnené natoľko dostatočne, aby posúdenie (ne)návratu maloletého dieťaťa nevychádzalo iba z vyjadrení a dôkazov produkovaných jedným účastníkom súdneho konania (v konkrétnom prípade otca maloletého dieťaťa), ale aby aj druhej strane (maloletému dieťaťu a jeho matke) poskytol súdnu ochranu spočívajúcu vo vytvorení podmienok na uplatnenie základných práv a slobôd.

Z dohovoru (o právach dieťaťa, pozn.) ktorý zaväzuje aj Slovenskú republiku, vyplýva pozitívny záväzok štátu urobiť opatrenia, prostredníctvom ktorých sa každému dieťaťu zabezpečí možnosť uplatniť svoje práva zaručené týmto dohovorom (II. ÚS 47/97). Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, súd môže jeho názor zisťovať, ak je s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť schopné samostatne ho vyjadriť, nielen jeho výsluchom na pojednávaní, ale aj prostredníctvom príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí. Je vecou súdu, ktorý zo spôsobov na zistenie názoru maloletého dieťaťa v konaní zvolí (uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 2 Cdo 193/2007 z 1. mája 2008). Podobne túto povinnosť súdu upravuje ustanovenie § 100 ods. 3 OSP.

Najvyšší súd v konaní „o návrat maloletého dieťaťa do krajiny obvyklého pobytu“ uznesením sp. zn. 4 Cdo 33/2011 z 22. marca 2011 zamietol dovolanie matky (sťažovateľky v 1. rade) maloletého dieťaťa (sťažovateľky v 2. rade) proti uzneseniu krajského súdu č. k. 11 CoP 10/2011-263 z 25. januára 2011, ktorým potvrdil uznesenie okresného súdu č. k. 1 P 242/2010-224 z 18. novembra 2010 o nariadení návratu sťažovateľky v 2. rade do krajiny obvyklého pobytu. Námieta sťažovateľky v 1. rade spočívala v tom, že nevypočutím kolízneho opatrovníka maloletého dieťaťa mu bola odňatá možnosť konať pred súdom, v dôsledku čoho došlo k porušeniu označených práv.

V tejto súvislosti najvyšší súd v odôvodnení napadnutého rozhodnutia uviedol: „*Neobstoí ani tvrdenie dovolateľky, že postupom súdu bola odňatá možnosť samotnej maloletej konať pred súdom tým, že súd prvého stupňa ani na jednom z pojednávaní nevypočul kolízneho opatrovníka dieťaťa. Ako totiž vyplýva z obsahu spisu, kolízny opatrovník maloletej sa napriek riadne vykázanému doručeniu predvolania ani na jedno z pojednávaní nedostavil, pričom ani raz svoju neúčast neospravedlnil a ani nežiadal o odročenie pojednávania z dôležitého dôvodu. Súdu prvého stupňa preto nebránilo postupovať v konaní aj bez účasti kolízneho opatrovníka v zmysle § 101 ods. 2 O. s. p. Inak, podľa názoru dovolacieho súdu, o laxnom prístupe kolízneho opatrovníka k veci svedčí i fakt, že sa nevyjadril ani k podanému odvolaniu a dovolaniu.*“

Zo spisu okresného súdu sp. zn. 1 P 242/2010, ktorý si ústavný súd vyžiadal, vyplýva, že tento dosiaľ vôbec nezistil názor maloletej prostredníctvom príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí. Na č. 1. 223 sa nachádza splnomocnenie

Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Martine (ďalej len „úrad“) z 9. novembra 2010 udelené Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Bratislave na zastupovanie v predmetnom konaní. Ústavný súd poukazuje na to, že po celú dobu trvania predmetného konania všeobecné súdy „komunikovali“ s úradom; túto skutočnosť však sťažovateľky v sťažnosti nenamietali. Na č. l. 288 predmetného spisu sa nachádza vyjadrenie úradu z 24. januára 2011 k odvolaniu matky maloletej, v ktorom sa uvádza: „*Máme za to, že ak by návrat dieťaťa predstavoval vážne riziko pre jeho ďalší vývoj a toto riziko by bolo čo len značné... prikláňame sa k odvolaniu matky a súhlasíme s jej právnou zástupkyňou, aby súd nenariadil návrat dieťaťa do krajiny obvyklého pobytu a vec – rozhodnutie prvostupňového súdu vrátil na nové konanie.*“ Z uvedeného vyjadrenia úradu nevyplýva, či zistil existenciu vážneho nebezpečenstva, že návrat by maloletú vystavil fyzickej alebo duševnej ujme alebo ju inak priviedol do neznesiteľnej situácie, ani to, ako sa maloletá po premiestnení z krajiny obvyklého pobytu adaptovala na nové prostredie. Zodpovednosť úradu nemôže byť nahradená odkazom na vyjadrenie matky maloletej bez toho, aby sám aktívne zastúpil záujmy maloletého dieťaťa. Je pravdou, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí (úrad), ktorý v tak citlivej veci, akou návrat maloletého dieťaťa do krajiny obvyklého pobytu nepochybne je, nebol dosiaľ vypočutý na žiadnom pojednávaní.

Ústavný súd poukazuje na to, že ustanovenie § 101 ods. 2 OSP umožňuje (teda neukladá) všeobecnému súdu prejednať vec v neprítomnosti účastníka konania a prihliadnuť pritom na obsah spisu a dosiaľ vykonané dôkazy. Odkaz najvyššieho súdu na znenie citovaného ustanovenia však neobstojí. Napríklad ustanovenie § 53 ods. 1 OSP umožňuje všeobecnému súdu uložiť poriadkovú pokutu tomu, kto mári uplatnenie základného práva iného účastníka konania alebo kto hrubo sťažuje postup konania tým, že sa neustanoví na súd, hoci naň bol riadne a včas predvolaný a svoju neprítomnosť neospravedlnil včas a vážnymi okolnosťami... Uvedená možnosť však ostala nevyužitá. Podľa názoru ústavného súdu ako prvostupňový súd, tak aj odvolací súd a dovolací súd, mali vzhľadom na predmet posudzovaného konania venovať postupu v tejto veci zvýšenú pozornosť.

V okolnostiach danej veci preto ústavný súd hodnotí nevykonanie dôkazu výsluchom maloletého dieťaťa ako účastníka konania prostredníctvom príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí za postup, ktorým bola maloletému dieťaťu, t. j. sťažovateľke v 2. rade, odňatá možnosť konať pred súdom, čo je dovolacím dôvodom podľa § 237 písm. f) OSP. Keďže sťažovateľke v 2. rade nebola poskytnutá spravodlivá ochrana jej práv a oprávnených záujmov ako účastníčky konania, ústavný súd dospel k záveru, že uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo/33/2011 z 22. marca 2011 boli porušené jej základné práva podľa čl. 46 ods. 1, čl. 47 ods. 3 a čl. 48 ods. 2 ústavy, právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a práva podľa čl. 3 ods. 1 a 2 a čl. 12 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa (bod 2 výroku nálezu).

III.

Ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, rozhodnutie, ktorým bolo porušené základné právo, zruší (§ 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde) a môže vec vrátiť na ďalšie konanie [§ 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde].

Ústavný súd vyslovil porušenie označených práv sťažovateľky v 2. rade, ktorá zároveň žiadala zrušenie napadnutého rozhodnutia najvyššieho súdu a vrátenie mu veci na ďalšie konanie. V danom prípade bolo potrebné na ochranu označených práv sťažovateľky v 2. rade, porušenie ktorých namietala, toto rozhodnutie nielen zrušiť, ale aj vrátiť vec na ďalšie konanie (bod 3 výroku nálezu).

V ďalšom postupe je najvyšší súd viazaný právnym názorom ústavného súdu vysloveným v tomto rozhodnutí. Úlohou najvyššieho súdu bude poskytnúť ochranu právam sťažovateľky v 2. rade, porušenie ktorých namietala, v tom zmysle, že jej (prostredníctvom úradu) umožní uplatniť svoje procesné práva ako účastníčky konania pred všeobecnými súdmi.

Podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uznesením uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti uhradil inému účastníkovi konania jeho trovy.

V podaní z 28. októbra 2011 sťažovateľky požiadali ústavný súd o úhradu trov právneho zastúpenia v sume 658,75 €.

Keďže ústavný súd vyslovil len porušenie práv sťažovateľky v 2. rade, tejto patrí náhrada trov právneho zastúpenia. Ústavný súd vychádzal z vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov a sťažovateľke v 2. rade priznal náhradu trov konania za dva úkony právnej služby – príprava a prevzatie veci a písomné vyhotovenie sťažnosti v hodnote po 123,50 € a dva režijné paušály v hodnote po 7,41 €, čo je spolu 261,82 €, ktorú zaviazal uhradiť najvyšší súd (bod 4 výroku nálezu).

Ústavný súd náhradu trov konania za úkony právnej služby – doplnenie sťažnosti z 22. júna 2011, stanovisko k vyjadreniu najvyššieho súdu zo 4. októbra 2011, súhlas s upustením od ústneho pojednávania a vyčíslenie trov konania z 28. októbra 2011 nepriznal, pretože tieto neobsahovali nové skutočnosti podstatné pre rozhodnutie ústavného súdu, resp. právna zástupkyňa sťažovateľiek nimi len odstránila nedostatky pôvodnej sťažnosti, na základe čoho mohla byť prijatá na ďalšie konanie.

Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je

prípustný opravný prostriedok, toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

Poučenie: Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 13. decembra 2011